

Ingolstadt felett az ég

„Sok esetben azt éreztem, hogy muszáj új fogalmakat teremteni vagy új fogalmi kísérleteket tenni, mert nem biztos, hogy ezek sikeresek, de erre rá voltam kényszerítve vagy kényszerülve, lévén a képhasználat, képi interakció olyan terület, amely nem eléggé kutatott.”

Olyan távol állt tőle a hivatkozás vagy bármilyen szereplési vágy, mint Makótól Jeruzsálem oda-vissza. Okos, értő tekintettel figyelt a dialóguspartnerre, de ugyanez az odafordulás jellemezte a legbanálisabb hétköznapi élethelyzetekben is. Merész és egyben makacs: a képi világok, leképezések, „keretezések” egyfajta úttörő kutatója, aki mindig a felszínt védő-elkendőző hártya rezzenéseire ügyelt, s főképp, hogy mi van e mikrorezonancia mögött. A mintegy 1600 tetőteraszos párbeszéd közül az egyik legmaradandóbb. Még akkor is, ha Fám Erika már nincs, vagyis hát így van közöttünk.

A járvány fölötté szükséges hasznairól vagy profitjáról több ízben sokan nyilatkoztak. Volt, aki leülepedett és tisztázott magában dolgokat, volt, aki csak szusszanásnyi időként észlelte. Volt, aki annak örült, hogy haladékot kapott egy nagy döntés előtt, és rá lehetett fogni erre az állapotra, hogy most nem akarja kimondani az igent, vagy a nemet, vagy éppen a határozott nemigent. És leginkább az volt a jellemző, hogy munkába lehetett kapaszkodni. Ezt a kifejezést használta a mai Tetőterasz meghívottja, Fám Erika, aki a doktori disszertációját véglegesítette, megírt egy általa próbaregénynek titulált 95 oldalas szöveget, és időnként kikémlelt az ablakon, hogy lássa, Ingolstadt fölött milyen az ég. Köszönöm, Erika, hogy itt vagy a telefon segítségével, merthogy sokat fogunk telefonról beszélni a műsorban, itt, a Tetőterazon.

Köszönöm a meghívást a Tetőteraszra. Közben megnéztem a telefonom applikációján, hogy Kolozsváron nem süt a nap, de nem is esik

az eső, borús, meleg idő van, úgyhogy ki lehet ülni a teraszra – itt, Ingolstadtban viszont ragyogóan süt a nap.

*Biztos, hogy egy kicsit bevilágít ide, a völgybe szorult városba is az, amit te verőfénynek nevezel. Az első sugarak egy nem túl nagy nap-
palira vetődnek. Az egyik falon van egy dalmáciai meg egy kelet-ma-
gyarországi tájkép. Van egy profi fotós által készített portré, anya a
gyerekekkel, akár ezt is lehetne mondani. És van egy hagyatékból elő-
halászott Démol-grafika. Mindez fehér felületen. Azért sorolom ezt,
mert a te doktori munkád is arról szól, hogy képek vagy képi intenci-
ók hogyan felelnek egymásnak, hogyan integrálódnak, milyen köze-
get kívánnak meg. Nos, akkor ez lenne így hirtelen egy felvetett téma
Fám Erikának.*

Igen, így, ahogy mondod és sorolod a képeket, látom is, egy kis ki-
állítótérben találom magam virtuálisan, a leírások kapcsán. Igen, vé-
gül is képekkel foglalkozom. Ez nagyon régi vágyam, illetve visszanyú-
lik az egyetemi éveimre. Amikor ezelőtt húsz évvel az államvizsga-dol-
gozatomat úgynevezett képesztétikából akartam írni – ez aztán meg
is történt –, akkor még nem tudtam, hogy nem sokkal azután, néhány
évre rá Gottfried Boehm Svájcban megalapítja az első képelméleti is-
kolát. Úgy mond kicsit ráéreztem arra, hogy valami a képi fordulat kör-
nyékén történik a világban anélkül, hogy tudtam volna bármiről is. Az-
tán az élet úgy hozta, hogy foglalkozhattam képekkel, de nem föltétle-
nül tudományosan, inkább filmelmélet vagy filmkritikák formájában.
Viszont egy jó ideje úgy éreztem, hogy valamilyen módon azt a tudást,
amit összegyűjtöttem, jó volna rendszerezni vagy egy kicsit alaposab-
ban megvizsgálni. És akkor ott kötöttem ki, hogy elkezdtem tanulmányozni, hogyan is működnek a képek, amikor egy másik képben jelen-
nek meg. Tehát a kép a képben fenomént vagy jelenséget vizsgálgom,
kutatgom.

Vagy akár azt is, hogy a kép a szomszéd képpel hogyan tud szim-
biózisban élni, miként hatnak egymásra, hogyan hatnak másként
együtt, mint külön-külön. Van itt egy érdekes jelenség, a képi migráció,
ami arról szól, hogy miként találkoznak a képek. Mitchell, egy ameri-
kai képelméleti író azt mondja, hogy a képek tulajdonképpen „élőlé-
nyek”. Nagyon izgalmas, ahogy fölvezeti, hogy úgy viselkednek, mint-
ha azok lennének, illetve mi is úgy bánunk velük, mint az emberekkel,

a társainkkal. Tehát folyamatos interakcióban léteünk, és a képhasználatból kiindulva ezt joggal feltételezhetjük is. És akkor ettől kezdve a képeket nem tárgyakként, hanem társainként is tudjuk interpretálni.

Ez az értelmezés a sepsiszentgyörgyi pályaszakaszod idején kristályosodott ki vagy körvonalazódott? Hiszen ott a Magma könyékén volt kurátori, munkatársi mozgástered.

Nem kifejezetten, bár nagyon sokat segített a Magma is ebben, illetve hozzáadott ehhez a korábbi úgymond szenvedélyhez, szerelemhez a képek iránt. Akkor kezdtem el igazán mélyen foglalkozni a képek migrációjával, amikor Németországba emigráltunk. Beiratkoztam a Münchener Egyetem képelméleti és művészettörténeti mesterképzőjére. Rá kellett döbbennem, hogy mennyi mindent nem tudok, vagy hogy mennyi mindent kell még megnéznem a szakirodalomban. És az volt az izgalmas, hogy képzelj el, Németországban bármilyen könyvhöz hozzá lehet férni, ami a német egyetemi könyvtárakban vagy akár nemzeti könyvtárakban megtalálható. Ez a rendszer nagy segítség volt számomra. Tehát én írok az online felületre, hogy mire van szükségem, és visszakapom a jelzést, hogy két hét múlva postán küldik a könyvet, amit aztán később postai úton vissza tudok küldeni. Így olyan kiadványokhoz jutottam hozzá angol, német, de francia nyelven is, amik ritkaságszámba mennek, vagy nagyon nehezen hozzáférhető szövegek. Igazából ez indította el bennem, hogy ha már itt vagyunk Németországban, és ennyi lehetőség nyílt meg hirtelen, akkor használjam ki. Ráadásul kisgyerekes anyuka voltam, és a gyerekek mellett úgy éreztem, hogy szükségem van valamire, ami nemcsak a hétköznapi feladataimat gyarapítja, hanem egy kicsit a szellemi jelenlétemet is segíti. Innen eredt tulajdonképpen az egész, és így húzódtott éveken keresztül, mindaddig, amíg aztán egyszer Egyed Péter azt mondta: most már itt az ideje, hogy ebből megszülessen egy doktori dolgozat.

A filozófusi alapvénád, talapzatod vagy hátterved – ezeket azért sorolom, mert mindenikből egy kicsi jellemző vagy alkalmazható – mennyire volt segítségedre, és mennyire akadályozott egyben? Mert a szintézisre való törekvés, a struktúrákban való gondolkodás, az összefüggések keresése nyilván adott, ha valaki a filozófiát több, mint olvasmányként műveli. De itt azért nagyon sok olyan rész van, ami a spontaneitásról szól, a megérzésről, a véletlenszerűről.

A félisten ferde árnyéka

„Úgy érzem, hogy ez az életmű a csúcán állt meg, amikor Brâncuși már mindent elmondott, és nem kezdte ismételni önmagát.”

Művészettörténész és galériatulajdonos + a műhelyében mint második otthonában „működő”, az alkotás dilemmáit felvállaló szobrász + egy évforduló – ez volt a receptje a Constantin Brâncuși születése napja ürügyén összehozott stúdióbeszélgetésnek. A hármas osztatú Tetőteraszok mindig sajátos dinamikát kölcsönöznek a beszélgetésnek, ez, gyanítom, a műsor írott változatából is részben átjön.

Formákról, arányokról, olyan kitapintható közegről beszélünk, amit szóban leírni szinte lehetetlen, de ezért izgalmas a rádiós munka: megpróbáljuk akár ezt a határt is átlépni. Brâncuși-ról beszélünk, vagy Brancusiról, merthogy a legtöbben így ismerik a nagyvilágban. Van már születésnapja okán nemzeti kulturális nap, bankjegyen megjelent portré, van emlékérem és számtalan ürügy arra, hogy egy kicsit megközelítsük ennek a tényleg rendkívül tehetséges, korszakalkotó szobrásznak az alakját. Két szempontból legalább: a művészettörténészéből, hiszen Székely Sebestyén György (akit ebben az interjúban is közzismert nevén, Sebőnek szólítok) az egyik meghívottam, és az aktív alkotó szobrász, Gergely Zoltán szemszögéből. Induljunk ki talán abból, hogy miként kellett volna eljárnia a művelődésügyi minisztériumnak ahhoz, hogy ne ilyen rossz szájjú hangulat kerekedjen az évforduló [2020. február 19., Brâncuși születésének 144. évfordulója] kapcsán. A hallgatóknak csak annyit jelzünk, hogy úgymond Brâncuși nagykövetének felkértek egy ismert könnyűzene-énekesnőt, de nagyon sokan kétségbe vonták, hogy ez a fajta nyitás jót tesz a Brâncuși-életműnek. A sajtóárca azt mondta, azért döntöttek így, hogy a fiatalok felé is tudjanak nyitni, és valahogy közelebb hozzák Brâncuși-t az új vagy még újabb generációkhoz. Miről kellene beszélni ennek kapcsán?

Sz. S. Gy.: Amikor meghívtál ebbe a műsorba, megvallom őszintén, és elmondtam akkor is, hogy semmi kedvem nem volt eljönni – azért, mert nehéz lett számomra Brâncuși-ról beszélni. Kialakult ez a hisztéria körülötte, napokig a Facebookon csak ezt láttam, legalábbis az én buborékomban csak ez jelent meg. Mintha Brâncuși egy élő sztár lenne, akinek az életéről beszélünk.

Telítődteél.

Sz. S. Gy.: Telítődtem, nagyon telítődtem, igazából már évek óta, hiszen a kortárs román művészet egyik fontos jelensége, még a '90-es évektől kezdve, a Brâncuși-kultusz generálása volt. Volt egyszer egy „Brâncuși fiai, lányai és unokái” jellegű kiállítás is, olyan kortárs román művészekkel, akik mindenütt rombuszokból összeállított végtelen oszlopokat látnak. Főleg ez, *A végtelen oszlopa*, ami megtalálható a legeldugottabb faluban is, egy ház tornácán betonból kiöntve, tehát annyira a vizuális kultúra és mindennapok részévé vált. Brâncuși post mortem a román populáris kultúrának a részévé vált.

Úgy gondolod, hogy ez felhígította az eredeti brâncuși-i üzenetet, és ártott neki?

Sz. S. Gy.: Ez a felhígulás tulajdonképpen már a hatvanas években is zajlott, azzal kezdődött, hogy az ötvenes évek végén Brâncuși adományát elutasították. Az Akadémiának kellett megszavaznia, hogy elfogadja-e a donációt, vagy sem. Akkoriban ugye az ilyenfajta művészetért, amit Brâncuși művelt, körülbelül börtön járt volna Romániában. Merthogy itt a szocialista realizmus uralkodott.

Burzsoá formalizmusval vádolták.

Sz. S. Gy.: Igen, azzal, hogy dekadens... Kapitalista, imperialista formalizmus – ezek mind elhangzottak, és ilyen értelemben mondhatni normális, hogy a szocialista realizmus felől nézve elfogadhatatlan volt az, hogy Brâncuși kanonizálásához a román állam hozzájáruljon. Tehát rosszul indult ez a történet. Azután, a hatvanas évektől pedig elkezdtek fokozatosan felfedezni, értelmezni, újraértelmezni Brâncuși-t. Az egyik fő vonulat a nacionalizmus volt, ami lehetővé tette az absztrakt művészet romániai elfogadását, a tényét, hogy volt egy ilyen világsztár, mint Brâncuși, aki tényleg formaújító volt, és a szobrászat terén annyira jelentős, mint mondjuk Picasso a festészetben. Mennyire jó az, hogy az ő művészete mögött ott van a népművészet,

Háttér-történetek

„Volt olyan lakónk, akinek negyedjére sikerült talpra állnia, mikor már majdnem feladta volna. Hiszek abban, hogy sokadjára is, ha valaki komolyan és őszintén neki akar futni, van esély arra, hogy talpra álljon, hogy fölépüljön.”

Kémia–fizika szakos diploma tulajdonosaként igen precízen fel tudja mérni, miként roncsol az alkohol meg a drog. A lélek horzsfelületeinek feltérképezésére „átképezte magát”. Hivatalosan szociális munkás, a Bonus Pastor Alapítvány keretében kapcsolattartó személy, valójában addiktológiában jártas szakértő, szervező, ha kell, mindenes. És gyakran kell a szenvedélybetegekkel foglalkozóknak úgymond „normán felül” teljesíteni. Horváth Mária szuszsanásnyi szabad idejében jött el a stúdióba.

Arról fogunk beszélni a mai Tetőteraszon, hogy hogyan lehet kikászálódni a hullámvölgyből, ha függő az ember, és partra akar jutni. Persze ez nem olyan egyszerű, mert támogatásra van szüksége. Ez egyrészt a családi környezet, ez lenne a legszerencsésebb, másrészt a munkahelyi közeg, ami szintén számítana, úgy általában a társadalom empátiája. Egyéb intézmények is, de hát kell hozzá szakértelem meg kitarítás. A Bonus Pastor ezt vállalta fel huszonöt évvel ezelőtt, amikor elindult. Van-e nektek házi kronológiátok, ledokumentálva, nem is a nosztalgia szintjén, és nem is az önigazolás kényszerével, de egyfajta lajstromkészítés szándékával azért, hogy meg tudjátok saccolni, mi történt veletek, általatok ebben a periódusban?

Írott formában nincs, inkább egy élő könyvtár formájában van meg, amit valószínűleg jó lenne leírni akár. Huszonöt éve dolgozunk ezen a területen, a magyarózdi rehabilitációs otthon pedig tizenöt éves lesz jövőre, tehát eltelt jó tíz év, mire sikerült elindítani, bár kezdettől egy ilyen hosszú távú program beindítása volt az álmunk.

Merthogy a napi tanácsadás, úgymond bejárós, klubbeszélgetés szintű támogatás nem elegendő ilyenkor. Kell egy jól leszabályozott, időben is behatárolt program.

Igen, illetve hát tudunk olyan esetről is, amikor elég volt, hogy valaki csak a csoportba jelentkezett, elkezdett oda járni, és az, amit ott kapott, neki elég volt arra, hogy talpon maradjon – de ezek a nagyon ritka helyzetek. Az esetek többségében szükség van a saját környezetből való kilépésre, időre, csendre, hogy a függő önmagával egyáltalán találkozni tudjon, és újrakezdhesse az életet.

Mennyire jellemző az, hogy valaki már az első periódusban eljöjjön hozzátok, amikor rádöbben arra, hogy neki napi igénye az, hogy italhoz nyúljon, és még csak az úgymond kezdeti frász munkál benne?

Ez nagyon ritka az alkoholfüggőségnél, talán azért is, mert ha a kezdeti időszakban azt érzékeli, hogy mintha mássá alakulna a kapcsolata az alkohollal, onnan talán még van visszaút. Ha ő ott, akkor húz egy határt, és eldönti, ennyit, és ne tovább, akkor onnan talán könnyebben vissza tud jönni.

Ez az a típus, aki azt mondja magáról, hogy ő inkább csak nagyivó, mint italozó? Tehát vannak ezek az „ereszd el a hajamat” helyzetek, a hosszú hétvégék, az ünnepi alkalmak, amikor nyakló nélkül fogyaszt, de aztán jön a másnaposság, és utána eltelik megint egy nagyobb időszak, amíg újabb alkalom ösztönzi arra, hogy felöntsön a garatra.

Ez nagyon nehéz kérdés, mert azt gondolom, hogy akik ilyen nagyivók hétvégén, amikor vége a munkának, és akkor két-három napig hullarészegek, ők nagyon könnyen válnak periodikus ivókká.

Tehát ez az előszoba.

Lehet előszoba, igen. A függőség, a kontrollvesztés sokkal hamarabb kialakulhat – ez a varázsszó, a kontrollvesztés, ami azt jelenti, hogy valaki eljutott eddig, és ezen túl, így kell mondanom, mert ez csak „hátról” látszik, abból veszi észre, aki benne van, hogy mikor alkohol kerül a szervezetébe, nem tud leállni. Akkor részegségig iszik. És a nagyivás-történet pont erről szól, hogy részegségig akarok inni, tudatosan. Tehát még kevésbé fog feltűnni az, hogy hoppá, itt most már valami átbillent, ha elkezdtem, én már nem tudom irányítani, hogy mikor álljak meg. A periodikus ivás ugyanúgy függőség, mint a rendszeres ivás.

Háromféle alkoholfüggőt különböztetünk meg. A szintivó soha nem részeg, de minden nap egy bizonyos alkoholmennyiség megvan, és ezzel lazán vezet akár, és végzi a munkáját egy darabig. A periodikus ivó akár hónapokig képes józannak lenni, de utána egy hétig kiüti magát, és olyankor nincs sehol, úszik a munkahely, meg mindaz, amit addig fölépített. És akkor van az, aki részegségig iszik, elég nagy rendszerességgel. Hogyha a jövőbe nézünk, azt szoktam mondani, hogy a függőség, az mindig lefele tart. Soha nem maradsz ott, azon a ponton, ahol most éppen vagy. Az idő előrehaladtával a függő egyre jobban belekerül a függőség kátyújába, a periodikus ivónál a józan periódusok szűkülnek, a szintivónál egyre nagyobb lesz a mennyiség, és elérkezik előbb-utóbb arra a pontra, ahol borul az élete. Visszatérve a kérdésre: a nagyivók, azt gondolom, eléggé veszélyeztetettek.

Sokféle ember jön hozzátok. Beszélgetés előtt megegyeztünk, hogy mivel ezek azért diszkréten kezelendő adatok, ha történeteket vagy példákat hozunk is fel, azokat csak utalásszerűen említjük, nem úgy, hogy föl lehessen ismerni bárkit is. Ennyi idő után van egyfajta rálátásotok arra, hogy melyek azok a társadalmi rétegek, csoportok, amelyek a leginkább veszélyeztetettek? Vagy akár úgy is kérdezhetem, hogy akiknél a veszélyérzet élesebb, és hajlamosabbak inkább hozzátok fordulni.

A vészjelzés, az egyformán nehezen gyúl ki, függetlenül attól, hogy milyen társadalmi rétegből jön valaki. Az csak akkor fog kigyúlni, amikor élhetetlenné válik valakinek az élete. Amikor olyan szinten borulnak a dolgok az életében, hogy azokat már nem tudja kezelni: kapcsolataiban, munkahelyileg, egyszerűen a mindennapokban. De már láttam olyat is, akit gyakorlatilag a mocsokból próbált egy távolabbi hozzátartozó kiszedni, és még akkor is tagadott. Szinte a halálból hozták vissza egy kórházi beutalással, és azután sem volt hajlandó bevállalni egy terápiás programot, mert ugye azt tudjuk, hogy a kórházi elvonók, azok elsősorban az elvonás kínjain segítenek, illetve valamennyire talpra állni, fizikailag.

Ez egy tüneti kezelés, ott helyben, sőt, a rendszerben van egy cinikus kiskapu: hogyha saját felelősségre aláírja, akkor távozhat. Még úgy is, hogy alig-alig jött helyre, épphogy csak támolyog.

Ráadásul, hogyha mondjuk nincs biztosítása, és sürgősséggel visznek be valakit, akkor legtöbb két-három nap, kap egy kis perfúziót, és

Az óvodai csoport is olyan, mint egy kis társadalom

„A szülőt bevonjuk, a szülő belelát a mindennapi életünkbe, itt a táborozástól a kirándulásokig, a farsangtól az anyák napjáig, minden közös akció, a bemutató tevékenységek is, azért, hogy részese legyen az óvodai tevékenységnek is, hisz mi többet vagyunk a gyerekekkel, mint a szülők.”

„Úgy hívják, hogy Nusi, de úgy becézik, hogy Muszka Pál Anna” – mondta róla egy tanítványa. Mintegy négy évtizede van a pályán, tapasztalt, elismert és közkedvelt óvónő Kolozsvár belvárosában. Folytonos képzés és önfejlesztés diktálja a szakmai ritmusát, tudását rendszerint hatékonyan megosztja a karrier elején álló óvónőkkel. Szívesen beszél a munkájáról, így nem sokat kellett győzködni, hogy elfogadja a meghívást a Donát úti stúdióba.

Ne kezdjük szeptemberrel ezt a beszélgetést, mert előtte volt egy szép nyári vakáció jó idővel, hosszú, bő hetekkel. Nem tétlenkedtek az óvónők, és volt egy formabontó, talán hagyományteremtő próbálkozásotok nem messze Kolozsvártól, aminek nagyon jó visszhangja volt – szeretném, ha mondanál erről néhány részletet.

Gondolom, a nyári óvodára céloz. Az igazság az, hogy a csoportomban néhányszor nekiszaladtunk ilyen nyári óvodának. Ez azt jelenti, hogy a magyar gyerekeknek próbáltunk egy hetet, két hetet biztosítani. Mindenki tudja, hogy minden intézményben csak egy hónapig tartanak zárva nyáron, másfél hónapig pedig nyitva van az óvoda, de a gyerekeket összecsapják. Tehát egy csoportban van kicsi, nagy, román, magyar gyerek. Nos, ez nem rosszindulat, hanem valóban így van: a magyar óvoda nem tudja feldolgozni a román nyelvet, nem tudja anyanyelvi szinten beszélni. Ezért nagyon kellemetlen és nehéz lehet

nekik, mert az óvónők hetente váltják egymást. Hat hétből négy héten át biztos, hogy román óvónők vannak. Nincs velük gond, szeretik őket a gyerekeket, csak éppen kommunikálni nem tudnak velük. Ezért próbálkoztunk mi hajdanán, az igazgatónő pedig megengedte. Azt hiszem, négyszer próbálkoztunk, háromszor az óvodában, egyszer a Patautcai református templomban, délig, minimális pénzért. Fekete Emőkének bedugtam a bogarat a fülébe, és akkor ő azt mondta, hogy ezt meg lehet oldani úgy, hogy ne csak a Mókus-csoportban lehessen ezt megvalósítani, hanem városszinten. Pályázott, és a városi tanács segítségével meg a főszponzor, a Bethlen Gábor Alap támogatásával sikerült úgy megoldani, hogy lefedtük a vakációt július harmadikától a Kolozsvári Magyar Napokig. Több helyen működött nyári óvoda, a Monostoron volt két óvodában, a hídelvei templomnál is, a Györgyfalvi negyedben két helyen, nálunk a belvárosban, és a csúcs az erdei óvoda volt, ami már nagyon-nagyon régi álmom volt, ezzel Magyarországon találkoztam.

Erdei iskola, aminek hagyománya is, hangulata is van.

Bizony, és úgy elképzeltem, hogy ez milyen jó lenne. Gergely Balázs és Fekete Emőke segítségével a saját kis györgyfalvi telkükön valósítottuk meg, kint voltunk egy hétig, tényleg hatalmas élményben volt részük a gyerekeknek.

Túloztam-e azzal, hogy hagyományteremtő próbálkozás ez? Annyira kedvet kaptak a szülők, gyerekek, de az óvónők is, hogy lesz folytatása?

Volt egy kis kiértékelőnk, és már beszéltünk erről, keresnénk más helyszínt is. Nem muszáj, hogy mindig Györgyfalván történjen, ez most a jövő titka lesz, hogy miként tudjuk megvalósítani.

Amúgy visszatérve erre a román–magyar kommunikációs gond-ra, vagy annak az áthidalási lehetőségeire, lehet-e úgy megközelíteni ezeket a nyári együttléteket, mint amik jó alkalmak lennének egy kvázi nyelvtáborra? Velem egykorúak és idősebb ismerőseim, barátaim mesélik, hogy annak idején szokás volt német szóra a gyerekeket a még létező szász közösségekbe valahova elküldeni. Most talán ez a tábor lehetne egy ilyen keret. A gyerekek, ha már megismerik egymást, másként találkoznak, másként közelítenek egymáshoz, ez a dialógus nyelvileg is oldódik, és elkezd egyre inkább működni.

A nyári óvoda nem csak arról szólt, hogy játszottunk. Minden óvónő minimum egy hétig vezetett egy gyerekcsoportot, a gyerekek nem

ugyanabból az óvodából voltak, tehát bárki feliratkozhatott, természetesen, amíg beteltek a helyek. És minden óvónő föl vállalt egy témakört, amit körbejárt. Normális, hogy több volt a játék, mert többet lehattunk kint, és a román nyelv, az ott volt. Az egyik célunk ez volt, hogy többet foglalkozzunk velük, kis csoportokban közösen próbáljuk felzárkóztatni őket. Na most a közös tábor ötlete, hogy román–magyar gyerekek együtt: feltétlenül olyan óvónő kell oda, aki mind a két nyelvet ismeri. És nem lesz könnyű, mert ha összekerül, teszem azt, tíz magyar és tizenöt román gyerek, akkor úgy szétválnak. Én azt tapasztalom, hogy kicsit a szülők is óvják a gyerekeket, hogy ne kerüljenek más környezetbe, közösségbe, tisztelet a kivételnek, mert vannak olyanok, akiknek román barátaik vannak, együtt töltenek egy hétvégét, de az utóbbi időben azt tapasztaltam, hogy mi megvagyunk itt, ők megvannak ott, nincs különösebb gondunk egymással, mindenki a kis fészékében.

Szakmailag mi lenne az ideális? Egy kisebb csoport, aminek a dinamikáját és mozgását jobban lehet felügyelni, plusz egy módszertanilag jól elképzelt terv, és hozzá egy jól képzett, erre a témára kihegyezett szakember? Esetleg egy másik szituáció, nem föltétlenül óvoda? Tehát egy olyan környezet, ami nem azokat a reflexeket hozza be, hogy a ti csoportotok, a mi csoportunk?

Szerintem egy óvodán belül is meg lehet ezt oldani, most ez egy nagyon jó házi feladat is lesz a jövőre tekintve. Fokozatosan ezt megtudnánk oldani, azért fokozatosan, mert ugye minden intézmény igazgatónője román ajkú, és nem volt egyszerű meggyőzni őket, hogy bevállalják azt, hogy amikor az óvoda zárva van, akkor ott lesz egy csoport. Sikerült, azért csak volt rá vevő, tehát volt néhány igazgatónő, aki, ha az elején óvakodott is, de utána beleegyezett, sőt azt mondták a végén, hogy na, ezt a román tagozaton is meg kéne szervezzék. Úgyhogy lehet erről szó az óvodában is, természetesen lehet semleges területen is.

Arra gondoltam, hogy egyes iskolákban például van gyümölcsnap. Lehet akár dialógusnap, a mókusok és a fluturások találhatnak egy közös nevezőt.

Kergetőznek.

És akkor ez a nyelvi fürdő, ezeknek a kommunikációs helyzeteknek a megélése fontos lehet a továbbiakra nézve.

Felemás zoknik, ha üzennek...

„Odaadtuk a testvéreinek, hogy hadd tartsák ölben és puszilgassák, és a nagyszülők ettől teljesen ki voltak akadva, hogy ne engedjük, ne nyúzzák, ne nyúljanak hozzá, nagyon-nagyon félték. Emiatt mi is elkezdtünk gondolkodni, hogy lehet, hogy ettől félni kéne, és megkérdeztük az orvost – egy nagyon jó neonatológussal találkoztunk, ugyancsak Debrecenben –, akinek az egyik gyereke szintén Down-szindrómás volt, és akkor ő orvosi tanácsként kiírta nekünk, hogy nyugodtan engedjük, hogy nyúzzák a testvérei, mert annál jobb fejlesztést egész életében nem fog kapni. Azt mondta, hogy az a Down-szindrómás gyerek, aki nem elsőként születik a családba, nagy előnyt kap azzal, hogy vannak testvérei, akik húzzák, és pont erre tanítják meg, hogy többfelé kell figyelni, történik az élet. Mászkálni kell, elérni és megszerezni dolgokat, úgyhogy ez az anyai lelkifurdalásomat szokta enyhíteni, hogy itt egy egész családi dinamika fejleszti őt.”

Egyik legdinamikusabb stúdióbeszélgetésemet szó szerint is a mozgás töltötte ki, ugyanis Dóri, az akkor kétéves kislány így foglalta le magát, miközben édesanyjával a család harmadik, Down-szindrómával született gyermekének mindennapjairól, kételyekről és bizonyosságokról, veszteségekből konvertált bónuszokról, a remény tudatos és kitartó ápolásáról váltottunk szót.

2021. június 11-én egy gyönyörű kis manó jött világra, mindössze 1720 grammal, harmadik gyerekként a családban. Rendkívül nagy örömmre megérkezett Dórika. Itt vagyunk a stúdióban vele, meg az édesanyjával, Krisztinával, akiknek köszönöm, hogy eljöttek ide, hiszen ma nemcsak az erdők világnapja és a költészet nemzetközi napja van, hanem a Down-szindróma világnapja is, és hát ennek ürügyén beszélgettünk arról, hogy Dórival milyen az élet, hogyan próbáltok dűlőre jutni, milyen tanulságokat lehet ebből a történetből levonni.

Köszönjük, hogy itt lehetünk.

Közben itt lesznek háttérzajok, mert Dóri lapozgat, beszélni fog a maga módján, ez egy háttérzajokkal tarkított beszélgetés lesz. Krisztina, vártátok ezt a gyereket – tudtátok, a vizsgálatokból kiderült, hogy gondok lesznek, vagy ilyesmire kell számítani, mégis vállaltátok. Meny nyire kemény latolgatás eredménye ez a döntés?

Hát, életünk egyik legnehezebb időszakának mondhatom. Karácsony előtt két nappal derült ki, hogy valami genetikai rendellenesség áll fenn. Akkor még nem lehetett tudni, hogy mi, de annyira világos volt, hogy még én is láttam a saját szememmel, tehát ez az a kategória volt, amikor már nem lehet azt mondani, hogy lehet, hogy téved az orvos, és nem lesz semmi, hanem világos volt, hogy valami van. Nem tudtuk még, hogy pontosan mi, és Romániában eléggé egyetlen forráskönyvre mennek ezek a történetek: az ennél kevésbé egyértelmű helyzeteknél is rögtön az abortuszt javasolják az orvosok. Nem ez volt az első ilyen történetünk, a középső fiunkkal hasonlóan jártunk, akkor egy olyan herpeszvírust sikerült beszereznem, ami szintén okozhat mindenfélét, mint kiderült, nálam nem okozott – de ott is rögtön ez volt a javaslat, hogy vetessük el. Ott viszont semmi más nem indokolta, csak az, hogy valamilyen kis százalékbán történhet valami. Ettől függetlenül azt a történetet is megszenvedtük, mert nem tudtuk, most esetleg süket vagy vak gyerekünk születik-e, esetleg súlyosabb sérülései lesznek, hála Istennek egyik sem volt. Úgyhogy egy picit azt mondhatnám, hogy edzetek voltunk, de nem lehet egy ilyenre felkészülni, és amikor kiderült, hogy biztosan van valami, a legnehezebb karácsonyunk következett. A gyerekek ma is úgy emlékeznek vissza, hogy az az időszak volt, amikor anya reggeltől estig sírt.

Mátyás és Iván, a két fiú.

Igen, és azóta is nagyon hálás vagyok, hogy valami csoda folytán előtte két nappal néztük meg az *Agymanók* című rajzfilmet, ami pont arról szól, hogy milyen érzelmek lakoznak az emberben, és ezek hogyan veszik át folyamatosan az irányítást egy-egy helyzetben a gyerekek agyában, szívében. Ebből értették, hogy nekem most a szomorúság-manó odaült az irányítópulthoz, és nem engedi át a gombot senki-nek. Azért volt nagyon nehéz, mert nekünk az sosem volt kérdés, hogy megtartani vagy nem megtartani, úgy gondoltuk, hogy egy élet felett